

Nr 39

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående statstjänstemans ersättningskyldighet.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 163 i första kammaren av herr *Hansson, Nils*, samt nr 192 i andra kammaren av herr *Enskog m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt Kungl. Maj:t att utreda frågan om den personliga ersättningskyldigheten för befattningshavare i statens tjänst beträffande skadestånd eller kassabrist som har samband med tjänstgöring».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen II:192.

Motionerna har varit föremål för remissbehandling.

Utskottet har denna dag jämväl avgivit utlåtanden dels i anledning av motionerna I:164 och II:193 om lagstiftning rörande det allmänna skadeståndsansvar samt motionerna I:268 och II:312 om lagstiftning angående skadestånd i offentlig verksamhet dels ock i anledning av motionerna I:535 och II:640 om värnpliktigs ersättningskyldighet för skada vållad under militärtjänstgöring.

Gällande rätt m. m.

Inledningsvis må nämnas att någon allmän *skadeståndsskyldighet för staten eller kommun* i anledning av felaktigt förfarande ej förefinnes enligt svensk rätt. I praxis har dock staten eller kommun ålagts skadeståndsskyldighet i fall då den statliga eller kommunala verksamheten är att jämföras med enskild verksamhet. Ansvarigheten förutsätter i princip fel eller försummelse (culpa) hos något organ.

Beträffande *statstjänstemans personliga ansvar* — i förhållande till icke blott staten utan även tredje man — må följande antecknas. Sedan det s. k. redogöraransvaret avskaffats genom kungl. förordningen den 2 juni 1961 om förfarandet i anmärkningsmål, blir frågan om statstjänstemans ansvarighet för skada, som han i tjänsten vållar det allmänna eller tredje man, att bedöma enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. Detta innebär, att ersättningskyldighet i princip icke kan åläggas tjänstemannen, med mindre han visat försummelse eller vårdslöshet vid fullgörandet av sina åligganden. I fråga om det s. k. kassaansvaret (ansvar för omhändertagna penningmedel) och det s. k. uppbördsmanansvaret (ansvar för

förråd) gäller så till vida särskilda regler, att — i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller beträffande ansvarighet för omhändertagna medel och vad jämlikt särskilda bestämmelser i handelsbalken gäller i fråga om ansvarighet för panthavare, låntagare och innehavare av anförtrött gods — vederbörande tjänsteman torde få visa att han är fri från vållande till den uppkomna redovisningsbristen för att undgå ersättningskyldighet. Det åvilar icke rättsligt sett statstjänstemannen något strängare skadeståndsansvar än motsvarande befattningshavare i enskild tjänst. Beträffande båda gäller, att de i princip är utan inskränkning personligen ansvariga enligt den allmänna culparegeln för skador som de vållar i tjänsten. Deras ansvarighet gäller oberoende av om arbetsgivaren bär ansvar för sina anställda (s. k. principalansvar) eller ej. I enskild verksamhet och sådan av det allmänna bedriven verksamhet som är att jämföra med enskild verksamhet är arbetsgivaren enligt allmänna grundsatser ansvarig för skada som vållas av arbetstagare, vilken tillhör arbetsledningen eller eljest anförtrotts från risksynpunkt särskilt ansvarsfull uppgift. I dylikt fall har arbetsgivaren full regressrätt mot den skadevållande arbetstagaren för vad han må ha utgivit till den skadelidande.

Vad nu sagts om statstjänstemans ansvar gäller i tillämpliga delar jämväl för kommunalt anställd.

Det finns icke f. n. några allmänna regler om befrielse från eller *jämkning av skadeståndsansvar* som någon ådrager sig under tjänsteutövning såsom arbetstagare i annans tjänst. För vissa verksamhetsområden finns emellertid speciella jämningsbestämmelser som även kan bli tillämpliga beträffande statstjänstemän. Här må nämnas stadgandena i 59 § sjölagen för fartygsbefälhavare, i 50 § sjömanslagen för sjömän i övrigt samt i 10 kap. 3 § luftfartslagen för personal å luftfartyg ävensom viss markpersonal inom luftfartsväsendet. Av särskilt intresse för befattningshavare inom krigsmakten är bestämmelserna i 7 § lagen den 30 juni 1948 angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. samt lagen den 7 mars 1929 om befrielse i visst fall för befälhavare eller förare å luftfartyg hörande till krigsmakten från skyldighet att gälda skadestånd. Enligt dessa bestämmelser skall befälhavare å krigsmaktens fartyg respektive befälhavare å eller förare av krigsmaktens luftfartyg icke vara skyldig att ersätta skada som han tillskyndat kronan eller annan genom sådan förseelse vid fartygets (luftfartygets) manövrering eller navigering, för vilken han ej förskyller svårare straff än disciplinstraff eller böter. Slutligen må nämnas, att det också finnes vissa jämningsbestämmelser i aktiebolagslagen och andra associationsrättsliga lagar.

Eftergift av kronans fordringar, d. v. s. avstående från själva fordringsrätten, anses i princip kräva riksdagens godkännande. Bestämmelser om eftergift utgöres därför oftast av antingen riksdagens bemyndiganden för

Kungl. Maj:t att själv meddela eftergift med eller utan rätt att delegera eftergiftsrätten till underordnad myndighet eller, särskilt vad avser lån, i författningar angivna förutsättningar för eftergift.

I förevarande sammanhang må nämnas, att riksdagen år 1952 (skrivelse nr 295) bemyndigat Kungl. Maj:t att med anlitande av medel från postverkets understöds-kassa helt eller delvis meddela befrielse från återbetalningsskyldighet vid brist i kassa inom postverket, då anledning finnes att antaga att bristen uppkommit genom felräkning och omständigheterna i det särskilda fallet i övrigt är sådana, att synnerliga skäl för befrielsen prövas föreligga. Vidare har sedan ett antal år Kungl. Maj:t för ett budgetår i sänder bemyndigats eftergiva speciella fordringar, uppkomna inom försvarsväsendet. Bemyndigandet har formulerats som en rätt för Kungl. Maj:t att avgöra dels frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan på grund av förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig eller av krigsmakten med nyttjanderätt innehavd egendom dels ock frågor om efterskänkande av fordran, som grundar sig på kronans regressrätt mot förare av kronans eller av kronan med nyttjanderätt innehaft motorfordon, luftfartyg etc. enligt de i ämnet gällande ansvarsreglerna, allt i den mån kronans fordran i det särskilda fallet icke överstiger 5 000 kronor.

Verkställd utredning angående stats och kommuns skadeståndsansvar, m. m.

I ett av *kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar* år 1958 avgivet betänkande »Skadestånd i offentlig verksamhet» (SOU 1958:43) har framlagts förslag till lag som skadestånd i offentlig verksamhet. I nämnda lagförslag — vilket i första hand tager sikte på skada som drabbar tredje man — upptages såsom huvudregel, att staten eller kommun är pliktig att utge ersättning för skada som i statlig eller kommunal verksamhet vållas genom fel eller försummelse. För vissa närmare angivna fall stadgas i förslaget skadeståndsansvar oberoende av vållande (ansvar på objektiv grund). Beträffande den anställdes enskilda skadeståndsansvar stadgas att ansvar »som någon ådragit sig i tjänsten må jämkas efter vad med hänsyn till felets eller försummelsens lindriga beskaffenhet, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt prövas skäligt». Sådan jämkning kan jämväl komma i fråga med avseende å såväl regresskrav mot den anställde som den anställdes direkta ansvar gentemot sin uppdragsgivare. Slutligen må i förevarande sammanhang nämnas, att förslaget upptager det stadgandet, att i den mån statlig eller kommunal verksamhet till sin art är att jämföras med enskild verksamhet eller eljest innefattar arbetsuppgift som är väsentligen att jämföras med vad som förekommer inom enskild verksamhet, allmän lag skall gälla i fråga om skadeståndansvaret, dock att nyssnämnda regler om jämkning skall tillämpas jämväl på fall som nyss sagts.

I samband med överväganden rörande behovet och lämpligheten av lagstiftning på ifrågavarande område framhåller kommittén, att det rådande rättsläget icke är tillfredsställande och att det också är önskvärt att tjänstemännens personliga skadeståndsansvar skall kunna lättas. Kommittén konstaterar, att det från reparationssynpunkt finns goda skäl för att det allmänna bör svara för skador som dess funktionärer vållar och finner att ett sådant ansvar jämväl ur preventionssynpunkt är att förordas, i det att ett ökat skadeståndsansvar för det allmänna skulle kunna bidra till större omsorg och bättre förutseende från det allmännas sida. Kommittén fortsätter därefter:

Som förut nämnts är det jämväl ett önskemål att det personliga skadeståndsansvaret för tjänstemännen kan lättas. Att en tjänsteman skall gälda fullt skadestånd även när hans fel eller försummelse är ringa, är oneligen ofta hårt. Motsvarande gäller om skyldigheten att återgälda vad det allmänna utgivit i anledning av tjänstemannens fel eller försummelse. Den nuvarande ordningen i Sverige har, såvitt är känt, icke någon motsvarighet på annat håll än i Finland. I Danmark och Norge är det främmande att utkräva skadeståndsansvar av tjänstemännen på sätt som alltjämt tillämpas hos oss. Detta ansvar avviker också från vad som tillämpas i enskild tjänst, där det endast i begränsad omfattning torde förekomma att arbetsgivaren av den anställde uttager ersättning för utgift som den senare ådragit arbetsgivaren genom fel eller försummelse i tjänsten. Om statens och kommuns skadeståndsansvar gentemot tredje man vidgas, blir det möjligt att genomföra en lättnad för tjänstemännen genom att låta deras personliga skadeståndsansvar jämkas eller bortfalla, utan att utomstående berättigade intressen trädas för när.

Det har uttryckts farhågor för att de enskilda tjänstemännens aktsamhet skulle slappna, om de visste med sig att det allmänna i första hand bure risken för inträffade skador samt räknade med att deras egen skadeståndsskyldighet regelmässigt jämkades. Alldeles ogrundad är måhända icke en sådan farhåga, men den torde knappast kunna tillmätas avgörande betydelse. Det straffrättsliga ämbetsansvaret för fel och försummelse skulle ju kvarstå, i stor utsträckning kompletterat av disciplinärt ansvar, och risken för den enskilde tjänstemannen att slutligen få vidkännas även skadestånd bortfaller icke genom att jämningsmöjlighet införes.

Som ovan nämnts har i förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet — 19 § — upptagits den regeln, att ansvar som någon ådragit sig i tjänsten må jämkas efter vad med hänsyn till felets eller försummelsens lindriga beskaffenhet, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt prövas skäligt samt att sådan jämkning skall kunna komma i fråga jämväl med avseende å dels regresskrav mot den enskilde dels ock den anställdes direkta ansvar gentemot sin uppdragsgivare.

I ett av särskild utredningsman avgivet betänkande »Försäkringsgivares regressrätt» (SOU 1958:44), har till behandling upptagits ett ämne som har nära samband med det nu ifrågavarande spörsmålet. I betänkandet föreslås

att i 25 § lagen om försäkringsavtal (FAL) intages den regeln, att vid skadeförsäkring, där regressanspråk göres gällande mot den som icke själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet, domstolen skall med beaktande av skadeorsaken och omständigheterna i övrigt kunna bestämma, att återkravet skall bortfalla eller nedsättas, därest det finnes kunna ske utan åsidosättande av försäkringsmässiga hänsyn. Vidare föreslås att i nämnda lagrum intages ett stadgande om att den som på grund av omfattningen av sina intressen underlåtit att taga skadeförsäkring — s. k. självförsäkrare — ej skall äga rätt till skadestånd i vidare mån än försäkringsgivaren, om försäkring funnits. Av motiven till sistnämnda stadgande framgår, att detta kan antagas bli tillämpligt framför allt på staten och större kommuner i fall då en enskild intressent i liknande situation skulle ha tecknat försäkring.

I anledning av ifrågavarande förslag framhåller *kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar*, att man kan utgå från att, med tillämpning av 25 § FAL i dess föreslagna lydelse, regressrätten i allmänhet kommer att helt bortfalla mot anställd, vilken vållat skada genom vårdslöshet som icke är grov. Tillämpat på förhållandet mellan staten, då den är självförsäkrare, samt dess anställda innebär detta en möjlighet till befrielse från skadeståndsansvar som sträcker sig längre än 19 § i förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet. Detsamma gäller, enligt *kommittén*, förhållandet mellan kommun, då den är självförsäkrare samt dess anställda. Man uppnår härigenom, anser *kommittén*, likhet med den enskilda arbetsmarknaden, när det skadade intresset är försäkrat. När det skadade intresset är oförsäkrat, torde för övrigt, framhåller *kommittén*, den enskilda arbetsgivaren ofta underlåta att utkräva skadestånd av anställd.

Verkställd utredning rörande eftergift av kronans fordringar

Utredningen angående redogöraransvaret m. m. har i betänkande angående »Bevakning, avskrivning och eftergift av kronans fordringar» (SOU 1962:49) redogjort för de under åren 1950—1960 avgjorda riksdagsärenden, som avsett eftergift av fordringar i individuella fall. Under nämnda tidrymd har, enligt utredningen, riksdagen fattat beslut i anledning av cirka 160 framställningar från Kungl. Maj:t om eftergift. Största antalet fordringar, 57 procent, har avsett skadestånd. Bland dessa fordringar har cirka 35 stycken uppkommit inom krigsmakten, huvudsakligen till följd av olyckor i militär verksamhet. Skadeståndsfordringar, som hänför sig till tjänstemans bristande kontroll över statsmedel eller underlåtenhet att iakttaga villkor för försäljning av statlig egendom, har föranlett 23 eftergiftsärenden i riksdagen. Beträffande skälen för eftergift nämner utredningen, att i de fall då gäldenären varit enskild person eller dödsbo ekonomiska eller

sociala synpunkter så gott som genomgående har haft betydelse för meddelande av eftergift. Andra än ekonomiska eller sociala skäl, vilka mera hänfört sig till fordringens uppkomstsätt eller vederbörandes grad av försumlighet, har anförts för nedsättning av skadestånd. För eftergift av militära skadestånd har ofta åberopats de särskilda omständigheter som rådde vid den övning varunder skadan inträffade. Vidare torde, enligt utredningen, eftergift mången gång ha medgivits på den grund att skadan haft sådan omfattning, att dess gäldande av enskild person skulle ha tett sig orimligt i förhållande till ådagalagd försumlighet. Vederbörandes välförhållande i tjänsten och stora arbetsbördor har, enligt utredningen, ofta åberopats som grund för eftergift.

Utredningen, som funnit att det nuvarande förfarandet vid medgivande av eftergift av kronans fordringar bör kunna förenklas med avseende å vissa fordringstyper, föreslår att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande dels att, efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall, eftergiva, utom annat, sådana fordringar som avser skadestånd, dels ock att, i den omfattning så prövas lämpligt, uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i fråga om eftergift av fordringar, varom nu är fråga och vilkas kapitalbelopp icke överstiger 5 000 kronor.

Enligt utredningens mening bör vid meddelande av villkoren för myndighets eftergiftsrätt betonas, att eftergift av fordran skall medgivas endast i undantagsfall, varvid bör komma i betraktande gäldenärens ekonomiska och sociala situation, fordringens art och sättet för dess uppkomst samt gäldenärens villighet att betala o. d. Vid skadeståndsfordringar må enligt utredningen särskilt beaktas graden av visad oaktsamhet eller försumlighet i förhållande till skadeståndets storlek.

Remissyttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna av *utredningen angående vissa skadeståndsrättsliga frågor* (i det följande benämnd skadeståndskommittén), *riksrevisionsverket*, *försvarets civilförvaltning*, *generalpoststyrelsen* och *järnvägsstyrelsen*. Härjämte har tillfälle att yttra sig över motionerna beretts *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Statstjänstemännens riksförbund* och *Sveriges akademikers centralorganisation*. Vid ett av Landsorganisationen avgivet utlåtande har fogats yttranden av *Svenska kommunalarbetsförbundet* och *Statstjänarkartellen*.

Skadeståndskommittén konstaterar, att de statsanställda, om än formellt likställda med enskilt anställda, i realiteten intager en ogynnsammare ställning än flertalet arbetstagare i enskild tjänst. Bland arbetsgivare inom den enskilda sektorn har ansvarsförsäkringar stor utbredning. Enligt kommittén täcker förekommande ansvarsförsäkringar — s. k. företa-

garförsäkringar — numera undantagslöst även de lägst anställdas skadeståndsansvar gentemot utomstående för skador som de vållar i tjänsten. Regressrätt för försäkringsgivaren föreligger endast vid uppsåt och då den skadevållande varit berusad. Något motsvarande skydd mot skadeståndsansvar finns icke för statsanställda. I det fåtal fall inom enskild verksamhet, då försäkring ej finns och arbetsgivaren själv fått utge skadestånd enligt reglerna om principalansvar, torde, framhåller kommittén, regressrätten mot den skadevållande arbetstagaren praktiskt taget aldrig göras gällande, medan ett eftergivande av statens regressrätt i motsvarande situationer tills vidare i princip förutsätter riksdagens medgivande.

Skadeståndskommittén framhåller vidare, att i de allmänna villkoren för privatpersoners ansvarsförsäkringar — hemförsäkring eller villaförsäkring — uttryckligt undantag göres för skada genom handling som är betingad av den försäkrades yrkes- eller tjänsteutövning. Endast för vissa speciella yrkeskategorier — bl. a. läkare, veterinärer och domare — står en möjlighet till buds att genom särskild ansvarsförsäkring täcka även yrkesriskerna.

Kommittén erinrar härefter om den i förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet upptagna bestämmelsen om jämkning av det skadeståndsansvar som befattningshavare i allmän tjänst kan ådraga sig genom vållande i tjänsten samt fortsätter:

Utredningen har emellertid enligt sina direktiv att utöver frågan om principalansvaret upptaga jämväl spørsmålet om jämkning av anställds skadeståndsskyldighet. Därest jämkningsregler av generell karaktär för arbetstagare skall genomföras, är det tydligt, att dessa regler måste gälla för anställda i såväl allmän som enskild tjänst. Utredningen har vid sina överväganden av dessa spørsmål också utgått från att en reglering av frågan bör avse även de stats- och kommunalanställda. Därest 1958 års förslag till lag om skadestånd i offentlig verksamhet läggs till grund för lagstiftning, uppkommer givetvis frågan om en lagteknisk samordning av jämningsbestämmelserna i 19 § av nämnda förslag med de jämkningsregler som utredningen kan komma att föreslå. Enligt beslut vid 1962 års justitieministtermöte skall det ankomma på utredningen att i samarbete med de motsvarande kommittéerna i de nordiska grannländerna upptaga även detta samordningsproblem.

Ehuru utredningens förslag i första hand skall avse det rent utomobligatoriska skadeståndsansvaret, är det oundvikligt, att också det inbördes förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare berörs. Därest regler om jämkning av arbetstagares skadeståndsansvar skall ge åsyftat resultat, måste de också avse regressansvaret gentemot arbetsgivaren i fall då denne enligt reglerna om principalansvar gottgjort skadelidande tredje man. Det är naturligt, att i princip samma regler tillämpas även när arbetstagaren direkt tillfogat arbetsgivaren skada. Ehuru utredningens förslag beträffande principalansvar möjligen kommer att begränsas till att omedelbart avse endast person- och sakskada, torde förslaget beträffande jämkning av arbetstagares skadeståndsansvar bli så utformat, att jämkningsreglerna antingen direkt eller analogivis skall kunna tillämpas även då arbetstagaren

gentemot arbetsgivaren ådragit sig (kontraktsrättsligt) ansvar för direkt tillfogad s. k. allmän förmögenhetsskada, t. ex. genom brist i redovisning av omhänderhavda medel eller genom andra försummelse vid bevakande av arbetsgivarens ekonomiska intressen. De jämningsregler utredningen kan komma att föreslå — vilka givetvis i förhållandet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren avses bli dispositiva — blir sålunda i princip tillämpliga även i de situationer som motionärerna särskilt exemplifierat och närmast synes ha haft i tankarna.

Utredningen kan icke nu angiva sin slutliga ståndpunkt beträffande den närmare utformningen av eventuella jämningsbestämmelser. Inom utredningen övervägs emellertid ett regelsystem som skulle innebära dels en långtgående begränsning av arbetsgivarens regressrätt mot arbetstagaren resp. arbetsgivarens rätt till skadestånd för skada som arbetstagaren direkt tillfogat honom, och dels en möjlighet att jämväl i förhållande till skadelidande tredje man nedsätta det skadestånd en arbetstagare må kunna ådraga sig genom vållande i sin tjänst.

Riksrevisionsverket framhåller inledningsvis, att det s. k. redogörarsvaret numera avskaffats, samt anför därefter:

I det betänkande om bevakning, avskrivning och eftergift av kronans fordringar (SOU 1962:49) som framlagts av utredningen angående redogörarsvaret m. m. och som för närvarande är föremål för remissbehandling föreslås vidare att vad som på grund av författning eller eljest gäller beträffande särskilt ansvar för statlig uppbördsman (uppbördsmanansvar) icke längre skall äga tillämpning. I fråga om utkrävandet av sådant ansvar har för övrigt sedan länge inträtt en ändrad domstolspraxis beträffande bevisbördan, varigenom detta ansvar mist sin särprägel. Det s. k. kassaansvaret är inte något för statstjänsten speciellt ansvar. Krav på fullständig utredning av omständigheterna vid en föreliggande kassabrist måste givetvis upprätthållas när det gäller allmänna medel. Formerna för avskrivning och eftergift av fordringsanspråk på grund av en brist är av naturliga skäl tyngre än vad i ett enskilt företag ofta är fallet. Frågan huruvida ett fordringsanspråk från kronans sida över huvud taget skall anses föreligga vållar ofta huvudbry och oklarheten i fråga om behörighet och bedömningsgrunder härvid är ägnad att försvåra ett snabbt och konsekvent bedömande från myndighetens sida. Motionärerna framhåller att enda sättet för en tjänsteman som drabbats av en förlust av det slag, för vilket han enligt deras mening inte borde vara ersättningsskyldig, alltså i fall då uppenbart slarv eller grov försumlighet inte kan läggas honom till last, är att begära att av nåd befrias från betalningsskyldigheten, vilket i många fall vore stötande för den allmänna rättskänslan. Möjligen åsyftas här det förhållandet att s. k. nådefrågor av detta slag i princip fordrar riksdagens medgivande, varför vederbörande får finna sig i en offentlig redogörelse för sina ekonomiska förhållanden m. m. i en proposition till riksdagen.

Efter redogörelse för det i förenämnda betänkande framlagda förslaget rörande formerna för eftergift av kronans fordringar framhåller verket, att förslagets genomförande skulle verka i den av motionärerna åsyftade rikt-

ningen. Verket framhåller vidare, att en lagstiftning om jämkat skadestånd i allmänhet skulle öka möjligheterna att nyansera tjänstemännens ersättningskyldighet.

Generalpoststyrelsen redogör i sitt yttrande ingående för det inom postverket tillämpade förfarandet vid reglering av kassabrist. Styrelsen påpekar att felräkningspengar utgår till vissa funktionärer med belopp som för månad uppgår till mellan 5 och 80 kronor alltefter den riskklass till vilken vederbörande postanstalt är att hänföra. Vidare erinrar styrelsen om det av riksdagen lämnade, ovan berörda bemyndigandet för Kungl. Maj:t att anlita medel från postverkets understöds-kassa för täckande av förluster, som kan uppstå vid befrielse från återbetalningskyldighet vid brist i kassa. Beträffande kassabrist som uppstått genom tillgrepp av arbetskamrat upplyser styrelsen, att dessa fall är fåtaliga och att postverket plägar svara för sådana brister, därest tillgreppet erkännes och den av bristen drabbade funktionären ej får anses ha visat anmärkningsvärd vårdslöshet. Styrelsen framhåller vidare, att då postverket i andra fall drabbas av förlust, styrelsen endast i undantagsfall kräver skadestånd av den felande. Enligt styrelsens mening är den inom verket sålunda rådande ordningen tillfredsställande.

Järnvägsstyrelsen påpekar bl. a., att skadeståndsfördringar på enskilda tjänstemän ofta får en storlek som ej står i rimlig proportion till den oakt-samhet eller försummelse som förorsakat skadan. Styrelsen tillstyrker bifall till förevarande motioner.

Försvarets civilförvaltning, som erinrar om att förvaltningen tidigare av-givit yttrande över betänkandet om skadestånd i offentlig verksamhet, fram-håller, att det understundom kan te sig föga rimligt att utkräva skadestånd av en enskild tjänsteman. Förvaltningen betonar emellertid, att inom så-väl försvarsväsendet som annan statlig förvaltning, vars verksamhet i och för sig kan innebära fara för skada till person eller egendom, den största noggrannhet lärer vara av nöden till undvikande av olycksfall. Förvaltning-en förutsätter därför, att ersättningskyldigheten icke kommer att begrän-sas så, att alla fall av mindre grovt vållande uteslutes som grund för sådan skyldighet. Förvaltningen har i övrigt bl.a. hänvisat till vad den anfört i yttrande över ovan berörda motioner I:164 och II:193 samt I:268 och II:312. I nämnda yttrande framhåller förvaltningen som angeläget, att frågan om en lagstiftning angående skadestånd i statlig verksamhet bringas till en snar lösning. Huruvida det kan vara möjligt eller lämpligt att i nuvaran-de läge bryta ut nämnda lagstiftningsfråga till särskild behandling är emel-lertid, påpekar förvaltningen, ett spörsmål som undandraget sig dess be-dömande.

Landsorganisationen, Sveriges akademikers centralorganisation samt *Statstjänstemännens riksförbund*, vilka samtliga organisationer tidigare av-

givit yttranden över 1958 års betänkande rörande skadestånd i offentlig verksamhet och därvid tillstyrkt i allt fall huvudprinciperna i förslaget, uttalar sig för en lagstiftning med i motionerna angivet syfte och innehåll. *Sveriges akademikers centralorganisation* och *Statstjänstemännens riksförbund* framhåller såsom angeläget, att lagstiftningen snarast möjligt kommer till stånd, och påyrkar, att vid en kommande lagstiftning inom förevarande område den ståndpunkten intages att den anställdes personliga ansvar gentemot tredje man helt bortfaller. *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller, att organisationen anslutit sig till det 1958 framlagda förslaget om lättande av det personliga skadeståndsansvaret för statstjänstemän, samt uppger, att den ej har något att erinra mot att den i motionerna begärda utredningen kommer till stånd. *Statstjänarkartellen* har i sitt yttrande instämt med motionärerna. *Svenska kommunalarbetsförbundet*, vilket liksom *Statstjänarkartellen* tidigare yttrat sig över nyss berörda betänkande, anför bl. a. följande:

Vi vill särskilt framhålla, att åtskilliga av kommunernas tjänstemän och arbetare har sådan tjänst, att de under sin yrkesutövning kan komma att vålla person- eller sakskador antingen gentemot arbetsgivaren eller mot tredje man. Om arbetsgivare, vilket är fallet i många kommuner, tecknat ansvarsförsäkring för sina anställda, blir den enskilda arbetstagarens skadeståndsskyldighet begränsad till sådana fall, där vederbörande uppsåtligt vållat skada eller ådagalagt grov vårdslöshet. Förbundet har ständigt strävat efter att genom kollektivavtal eller andra överenskommelser reglera arbetstagarens ansvarsskyldighet enligt ovan angivna principer.

Sedan många år tillbaka finns i en stor del av kollektivavtalen för kommunala eller bolagsdrivna kommunala trafikföretag bestämmelser med innebörd, att företagen ansvarar för skador, som under tjänsteutövning uppstått på företagets materiel eller annans liv och egendom, dock ej när grov vårdslöshet föreligger från personalens sida. Genom nyligen träffade överenskommelser har denna kommunernas ansvarighet utsträckts att gälla även kommunernas övriga kollektivt anställda. Bestämmelserna har dock fått en mera restriktiv utformning än vad som gällt de förutnämnda trafikavtalen.

För tjänstemännens del behandlas frågan om skadeståndsansvar i varje särskilt fall. Härvid torde de kollektivt träffade avtalen ha en viss vägledande betydelse, men svårigheter kan likväl uppkomma, då kommunerna inte är bundna av bestämda normer.

Förbundet vill starkt understryka vad som förekom redan i vårt remissutlåtande den 15 april 1959, att den ordning, som genomförts i vissa kollektivavtal, inte medfört någon som helst tendens till ökat antal olyckor. Starka skäl talar för att den enskildes ansvarsskyldighet gentemot arbetsgivaren och tredje man måtte begränsas genom lagstiftning till sådana fall, då grov vårdslöshet eller uppsåt föreligger.

Utskottet

Svensk rätt erkänner icke någon allmän skadeståndsskyldighet för staten eller kommun i anledning av felaktigt förfarande hos något dess organ. Däremot har den enskilde befattningshavaren ansvar för den skada som kan uppkomma på grund av hans fel eller försummelse. Sedan det s. k. redogöransvaret avskaffats, åvilas det rent rättsligt sett icke statstjänstemännen något strängare skadeståndsansvar än motsvarande befattningshavare i enskild tjänst. De i allmän tjänst anställda intager emellertid, såsom skadeståndskommittén framhållit, i realiteten en sämre ställning än flertalet befattningshavare i enskild tjänst.

I förevarande motioner hemställes om utredning angående ersättningskyldigheten för befattningshavare i statens tjänst beträffande skadestånd eller kassabrist som har samband med befattningshavarens tjänsteutövning. I motionerna — vilka synes taga sikte närmast på förhållandet mellan den anställde och dennes uppdragsgivare — framhålles bl. a. att statstjänstemännen i allmänhet ej är skyddade mot ersättningskrav genom försäkring och att de vanligen endast av nåd kan bli befriade från ålagd betalningsskyldighet. Den ordning som nu råder är enligt motionärerna långt ifrån tillfredsställande.

Utskottet delar motionärernas, liksom flertalet remissinstansers, uppfattning att det nuvarande rättsläget på ifrågavarande område icke är tillfredsställande. Emellertid har, såsom framgår av ovan lämnad redogörelse, under senare år verkställts utredningar och framlagts förslag, som på skilda sätt och från olika utgångspunkter berör den nu aktuella frågan. Om dessa förslag leder fram till lagstiftning eller andra reformer, kommer möjligheterna att nyansera statstjänstemännens ersättningskyldighet att i hög grad ökas och kommer densamma att i vissa fall kunna helt bortfalla. Härutinnan får utskottet särskilt hänvisa till det år 1958 framlagda och numera remissbehandlade förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet, enligt vilket jämkning skall kunna ske med avseende å såväl befattningshavares ansvar gentemot tredje man som hans ansvar i förhållande till sin uppdragsgivare. Vidare bör i förevarande sammanhang beaktas, att frågan om generella regler för jämkning av anställds skadeståndsskyldighet är under utredning av skadeståndskommittén, vilken enligt vad som är bekant för utskottet avser att framlägga förslag i saken i början av nästa år. Såsom kommittén påpekar kommer resultatet av denna utredning att bli av betydelse jämväl för det i motionerna upptagna spörsmålet.

Av vad sålunda anförts torde framgå att frågan om statstjänstemännens ersättningskyldighet redan varit eller är föremål för utredning. Vid sådant förhållande och då det får förväntas att lagstiftning i den av motionärerna

önskade riktningen kommer att framläggas inom en förhållandevis nära framtid, anser utskottet något riksdagens initiativ i den uti motionerna upptagna frågan f. n. icke påkallat.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I:163 och II:192, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 31 oktober 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Arvidson, Ferdinand Nilsson, Hilding*, Wikner, Lundin, Nyman och Palm*;

från a n d r a kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson*, fru Boman, herrar Östrand, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås och Johansson i Dockered*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.